

KKO 2017:84 JA KKO 2019:70 – OPPITUNTEJA EUROOPPAOIKEUDESTA

1 Johdanto

Viro liittyi Euroopan unioniin vuonna 2004. Viro oli jo tätä ennen solminut unionin kanssa assosiaatiosopimuksen, jonka perusteella sisämarkkinavapauksia koskevia sääntöjä tuli soveltaa Viron ja jäsenvaltioiden välillä jo 31.12.1999 lähtien.¹ Viron tuleminen osaksi sisämarkkinoita laittoi liikkeelle lähes kaksikymmentä vuotta kestäneen oikeudellisen prosessin, jossa lukuisat virolaiset varustamoyhtiöt yrittivät saada korvauksia Suomen valtiolta vuosina 2001–2004 eurooppaoikeuden vastaisesti perittyjen väylämaksujen johdosta. Tämä pitkä prosessi sai ilmeisesti lopullisen päätöksensä korkeimman oikeuden tuomioilla KKO 2017:84 ja KKO 2019:70.

Korkeimman oikeuden tuomioissa oli muodollisesti kyse vanhentumisajoista ja erityisesti siitä, miten eurooppaoikeus vaikuttaa kansallisten

vanhentumisaikojen soveltamiseen.² Asian luonteen vuoksi korkein oikeus joutui kuitenkin pohtimaan tuomioissaan monien keskeisten eurooppaoikeudellisten periaatteiden käytännön merkitystä. Tapaukset ovat mainio pedagoginen väline näiden periaatteiden lähempää tarkastelua varten.

Tapauksista tekee mielenkiintoisen se, että sovellettava normi – laki velan vanhentumisesta (vanhentumislaki, 2003/728) – ei implementoi direktiiviä eikä sen taustalta löydy muutenkaan eurooppaoikeudellista sääntelykehikkoa. Kyseessä on siis täysin kansallinen laki. Yleensä eurooppaoikeudellisia periaatteita joudutaan soveltamaan tilanteissa, joissa tulkitaan direktiivin implementoivaa kansallista lakia³ tai sovelletaan suoraan unionin asetusta tai perussopimusten artiklaa.⁴ Tapauksissa KKO 2017:84 ja KKO 2019:70 eurooppaoikeus näyttäytyy näkökulmasta riippuen joko vieteriukkona, joka yllättäen muuttaa kansalliseen lakiin perustuvan

¹ Ks. komission lehdistötiedote PRES/95/173, <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_95_173> (haettu 3.4.2020).

² Velan vanhentumisen osalta ks. *Olli Norros*, *May the Ten-year Limitation Period in the Finnish Limitation Act Contradict the Principle of Effectiveness in EU Law?*, JFT 4/2019, 181–215, *Olli Norros*, *Velvoiteoikeus*. Toinen, uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent 2018, s. 110–113, sekä s. 482 ja 488 ja *Ari Saarnilehto*, *Saako virkamies antaa virheellisen tiedon?*, *Defensor Legis* 2/2020, 137–148.

³ Esim. niin sanotusta tulkintavaikutuksesta, ks. KKO 2016:35 (muuntohuumeet).

⁴ Esim. perussopimusten artiklojen suorasta soveltamisesta, ks. KKO 2019:90 (asfalttikartellit).

oikeustapauksen kulkua,⁵ tai sitten päinvastoin juuri tarkoitushakuisesti, oman asian eduksi käytettävänä normatiivisena viitekehystenä.⁶

Tapausten keskiössä on eurooppaoikeudellinen tehokkuusperiaate.⁷ Vielä vuonna 2012 *Miettinen* pystyi toteamaan, että tehokkuusperiaatteen rooli on jäänyt melko vähäiseksi korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä.⁸ Tässä käsiteltävät tapaukset sekä monet muut korkeimman oikeuden viimeaikaisista ennakkopäätöksistä kuitenkin osoittavat, että tilanne on muuttunut.⁹ Tehokkuusperiaatteen merkitystä on käsitelty vanhemmassa suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa.¹⁰ On kuitenkin vaikea arvioida, miksi tehokkuusperiaate on vasta viime vuosikymmenen aikana noussut osaksi normaalia lainkäyttöä, vaikka Euroopan unionin tuomioistuin (EUT) muotoili periaatteen jo vuonna 1978 *Simmenthal*-tapauksessa.¹¹

Tässä artikkelissa selitetään, mikä merkitys eurooppaoikeudellisilla periaatteilla oli korkeimman oikeuden tuomioissa, ja arvioidaan, mikä on näiden periaatteiden yleisempi merkitys kansallisen lainkäytön näkökulmasta. Artikkelin näkökulma on pedagoginen ja asianajollinen. Näin ollen artikkelissa pidättäytyään korkeimman oikeuden ratkaisuiden arvioinnilta ja varsinaisten normatiiv-

visten kannanottojen esittämiseltä, pois lukien joi-takin reunahuomautuksia liittyen *acte clair*- ja *acte éclairé* -oppeihin.

Tapahtumaketjun taustat ja korkeimman oikeuden molemmat ratkaisut kuvataan artikkelin toisessa luvussa. Tämän jälkeen, luvussa kolme, käsitellään yksitellen korkeimman oikeuden ratkaisuissa ilmenneitä eurooppaoikeudellisia periaatteita. Ensin käsitellään yksityiskohtaisesti ennakkoratkaisupyynnön esittämisvelvollisuutta ja tehokkuusperiaatetta, jotka olivat tapausten keskiössä. Tämän jälkeen luodaan kursorinen katsaus muihin eurooppaoikeudellisiin periaatteisiin, jotka ilmenivät tapauksissa. Lopuksi, luvussa neljä, esitetään kokoavia huomioita siitä, mitä voimme oppia korkeimman oikeuden tuomioista.

2 Korkeimman oikeuden ratkaisut

2.1 Tapausten taustat

Väylämaksua oli vuosina 1999–2004 voimassa olleiden väylämaksulakien (1028/1980 ja 708/2002) nojalla kannettu eri tavalla ulkomaan- ja kotimaanliikenteessä. Järjestelmä oli tästä syystä voinut johtaa SEUT 56 artiklan¹², meriliikenneasetuksen

⁵ Ks. *Thomas Wilhelmsson*, Vieteriukkoteoria EY-oikeudesta, teoksessa *Juhlajulkaisu Aulis Aarnio 1937 – 14/5 – 1997*, Oikeustiede–Jurisprudentia 1997, 357–379, s. 359.

⁶ Eurooppaoikeudellisesta intressiryhmälitigaatiosta kansallisten tuomioistuimien edessä, ks. *Reinhard Slepcevic*, The judicial enforcement of EU law through national courts: possibilities and limits, *Journal of European Public Policy* 2009, 16:3, 378–394.

⁷ Tehokkuusperiaatteesta, ks. *Juha Raitio – Tomi Tuominen*, Euroopan unionin oikeus. Helsinki: Alma Talent 2020, s. 210–215 ja *Juha Raitio*, Kommentti *Courage ja Crehan* -tapauksen tulkintaan tehokkuusperiaatteesta julkisyhteisöjen vahingonkorvausvastuun näkökulmasta, *Defensor Legis* 4/2014, s. 654–660.

⁸ Ks. *Samuli Miettinen*, Oikeusvoima EU-oikeudessa, *Lakimies* 3/2012, 419–436, s. 420.

⁹ Ks. esim. KKO 2019:58, KKO 2016:38, KKO 2016:28, KKO 2015:60 ja KKO 2013:58. Myös korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätösten kohdalla mainintoja tehokkuusperiaatteesta löytyy vasta 2010-luvun tapauksista.

¹⁰ Ks. esim. *Juha Raitio*, Eurooppaoikeuden periaatteet ja kilpailuoikeus, *Lakimies* 3/1999, 398–408 ja *Leif Sevón*, Kansallinen tuomari yhteisön tuomarina: prosessiautonomian periaate ja sen rajat, *Defensor Legis* 1/2003, 3–12.

¹¹ Asia 106/77 *Amministrazione delle Finanze dello Stato vastaan Simmenthal SpA*, ECLI:EU:C:1978:49, kohta 22: ”Näin ollen yhteisöjen oikeuden luonteesta johtuvien vaatimusten kanssa ovat yhteensopimattomia kaikki sellaiset kansallisen oikeusjärjestyksen oikeussäännöt tai lainsäädännölliset, hallinnolliset taikka tuomioistuinten käytännöt, jotka heikentäisivät yhteisön oikeuden tehokkuutta estämällä sen, että yhteisön oikeuden soveltamiseen toimivaltainen tuomioistuin voi jo yhteisöjen oikeuden soveltamisajankohtana tehdä kaiken tarpeellisen sellaisten kansallisten säännösten syrjäyttämiseksi, jotka mahdollisesti estävät yhteisön normien täyden tehokkuuden.”

¹² SEUT 56 artiklassa säädetään palveluiden vapaan liikkuvuuden vapaan liikkuvuuden periaatteesta: ”Jäljempänä olevien määräysten mukaisesti kielletään rajoitukset, jotka koskevat muuhun jäsenvaltioon kuin palvelujen vastaanottajan valtioon sijoittautuneen jäsenvaltion kansalaisen vapautta tarjota palveluja unionissa.”

(ETY) N:o 4055/86¹³ 1 artiklan ja EUT:n oikeuskäytännön¹⁴ vastaiseen tilanteeseen, jossa ulkomaanliikennettä harjoittaneelta alukselta on perity korkeampia väylämaksuja kuin vastaavassa tilanteessa kotimaanliikennettä harjoittaneelta alukselta.

Komissio aloitti tämän johdosta keväällä 2002 Suomen valtiota vastaan SEUT 258 artiklan mukaisen rikkomusmenettelyn. Perustellussa lausunnossaan komissio katsoi, että Suomen lainsäädännössä oleva väylämaksujen perimisjärjestelmä, jonka mukaan aluksilta peritään erisuuruisia maksuja sen perusteella, harjoittavatko ne kotimaan- vai ulkomaanliikennettä, tekee eron kabotaasiliikenteessä olevan aluksen ja muihin jäsenvaltioihin tai kolmansiin valtioihin liikennöivän aluksen välillä. Komissio päätti sittemmin nostaa rikkomuskanteen Suomea vastaan. Kanne kuitenkin peruutettiin, kun väylämaksulakia muutettiin (1122/2005) siten, että väylämaksu ei enää ollut riippuvainen siitä, onko alus saapunut ulkomailta vai suomalaisesta satamasta.¹⁵

Vuonna 2008 Helsingin hallinto-oikeus kumosi väylämaksujen jälkimaksatuksia koskeneita päätöksiä vuosilta 2000, 2003 ja 2004. Sen jälkeen tuli itseoikaisi myös vuoden 2005 päätökset.¹⁶ Vuosia 1999–2004 koskevista väylämaksupäätöksistä oli tämän jälkeen tehty korkeimmalle hallinto-oikeudelle yli 300 purkuhakemusta. Korkein hallinto-oikeus hylkäsi hakemukset sillä perus-

teella, että päätösten purkamisen edellytykset eivät täyttyneet.¹⁷

2.2 KKO 2017:84

Yhtiöt toimittivat 30.12.2010 Helsingin käräjäoikeuteen kanteen, jolla he vaativat valtiolta perusteettoman edun palautusta tai vahingonkorvausta sillä perusteella, että heidän vuosina 2001–2004 maksamansa ulkomaanliikenteen väylämaksut olivat eurooppaoikeuden vastaisia. Väite perustui siihen, että ulkomaanliikenteen väylämaksut olivat olleet suurempia kuin kotimaanliikenteestä perityt maksut.¹⁸ Asia eteni aina korkeimpaan oikeuteen asti.

Asiassa oli oikeudellisesti kyse siitä, olivatko yhtiöiden saatavat vanhentuneet. Katsotaanko vanhentumisajan alkavan korkeimman hallinto-oikeuden tuomioista vuodelta 2009, Helsingin hallinto-oikeuden tuomioista vuodelta 2008 (käräjäoikeuden kanta), komission rikkomuskanteen nostamisesta vuodelta 2004 (hovioikeuden kanta) vai jokaisesta yksittäisestä väylämaksupäätöksestä (korkeimman oikeuden kanta)? Tässä arvioinnissa tuli ottaa huomioon eurooppaoikeudellinen tehokkuusperiaate. Edellyttääkö tehokkuusperiaate sitä, että vanhentumisajan ei voida katsoa alkaneen komission rikkomuskanteesta vuonna 2004? Vai tuliko vanhentumisajan alkaa korkeimman hallinto-oikeuden

¹³ Neuvoston asetus (ETY) N:o 4055/86, annettu 22 päivänä joulukuuta 1986, palvelujen tarjoamisen vapauden periaatteen soveltamisesta jäsenvaltioiden väliseen meriliikenteeseen sekä jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden väliseen meriliikenteeseen, EYVL, N:o L 378, 31.12.1986, s. 1.

¹⁴ Palvelujen tarjoamisen vapauden osalta, liittyen meriliikenneasetukseen (ETY) N:o 4055/86, ks. C-49/89 *Corsica Ferries France*, ECLI:EU:C:1989:649, C-18/93 *Corsica Ferries Italia*, ECLI:EU:C:1994:195, C-381/93 *komissio v. Ranska*, ECLI:EU:C:1994:370, C-430/99 ja C-431/99 *Sea-Land Service*, ECLI:EU:C:2002:364, C-435/00 *Geha Nafiliaki*, ECLI:EU:C:2002:661 ja C-83/13 *Fonship*, ECLI:EU:C:2014:2053.

¹⁵ Ks. tapausselostus ratkaisussa KHO 2009:99.

¹⁶ KKO 2017:84, kohta 5.

¹⁷ KKO 2017:84, kohta 6. Ks. KHO 2009:99.

¹⁸ KKO 2017:84, kohta 7.

tuomiosta vuonna 2009? Yhtiöt argumentoivat, että väylämaksujen eurooppaoikeuden vastaisuus oli siinä määrin epäselvää, että vanhentumisajan ei voitu katsoa alkaneen varsinaisista väylämaksupäätöksistä vaan vasta myöhemmässä vaiheessa, kun niiden lainvastaisuus oli käynyt ilmi eri prosessien myötä.

Korkein oikeus joutui ensin ottamaan kantaa siihen, voiko se käsitellä yhtiöiden ensisijaisen vaatimuksen perusteettoman edun palautuksesta. Koska ylisuuriin väylämaksuihin perustuvassa vaatimuksessa on kyse luonteeltaan julkisoikeudellisista vaatimuksista, korkein oikeus totesi sen kuuluvan hallintotuomioistuimien eikä yleisten tuomioistuimien toimivaltaan.¹⁹ Korkeimman oikeuden aiemman oikeuskäytännön mukaan kuitenkin yleisten tuomioistuimien toimivaltaan kuuluu käsitellä valtiota vastaan nostettu vahingonkorvauskanne, jonka kanneperusteena on eurooppaoikeuden rikkominen.²⁰ Koska vahingonkorvausvaatimuksen edellytykset täytyivät,²¹ korkein oikeus katsoi, että se on toimivaltainen tutkimaan kanteen vahingonkorvausvaatimuksen osalta. Ensisijainen vaatimus perusteettoman edun palautuksesta ei sen sijaan kuulunut yleisen tuomioistuimen toimivaltaan.²²

Korkein oikeus joutui arvioimaan myös sitä, estääkö lainvoimaisten väylämaksupäätösten oikeusvoima vahingonkorvausvaatimusten käsittelyn. Olisiko yhtiöiden tullut hakea muutosta väylämaksupäätöksiin hallinto-oikeudesta yleisessä tuomioistuimessa esitetyn vahingonkorvausvaatimuksen asemesta? Tältä osin korkein oikeus totesi, että hallintopäätöksen lainvoimaisuus ei estä hallintopäätöksestä aiheutunutta vahinkoa koskevan korvauskanteen tutkimista yleisessä tuomioistui-

nessa.²³ Näiden alustavien huomioiden jälkeen korkein oikeus siirtyi käsittelemään varsinaista asiakysymystä.

Ovatko yhtiöiden vahingonkorvausvaatimukset vanhentuneet? Eurooppaoikeus ei varsinaisesti säätele jäsenvaltion vahingonkorvausvastuun vanhentumista, mutta vastaavuusperiaate ja tehokkuusperiaate ohjaavat vanhentumiseen sovellettavien normien muotoutumista.²⁴ Vanhentumislain soveltaminen jäsenvaltion vahingonkorvausvastuuta koskevaan tilanteeseen on vastaavuusperiaatteen mukaista, mutta lain soveltaminen ei saa johtaa tehokkuusperiaatteen vastaiseen tilanteeseen. Kuten EUT:n oikeuskäytännössä on määritelty, vahingonkorvauksen saaminen ei saa tulla ”käytännössä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi”.²⁵

Näiden huomioiden jälkeen korkein oikeus selosti, miten vanhentumislakia tulee tulkita tapauksen faktojen valossa. Tapaukseen soveltuu vanhentumislain 7 §:n 1 momentin 3 kohdan mukainen kolmen vuoden vanhentumisaika. Vanhentumisaika alkaa kulua siitä, kun vahingonkärsijä on saanut tietää tai hänen olisi pitänyt tietää vahingosta ja siitä vastuussa olevasta tahosta. Lain esitöihin ja aiempaan omaan oikeuskäytäntönsä viitaten korkein oikeus totesi, että yleisenä lähtökohtana on, että kolmen vuoden vanhentumisaika alkaa kulua siitä, kun velkoja voisi esittää vaatimuksensa. Vahingonkärsijä ei voi vedota siihen, ettei hän ole tiennyt, millä perusteilla vastuuvollisuus lain mukaan määräytyy, sillä jokaisen oletetaan tietävän lain sisällön. Näitä periaatteita noudatetaan pääsääntöisesti myös silloin, kun oikeustila vahingonkorvausvastuuseen vaikuttavan kysymyksen osalta on epäselvä.²⁶

¹⁹ KKO 2017:84, kohdat 20–21.

²⁰ KKO 2017:84, kohta 22. Ks. KKO 2013:58, erit. kohta 10.

²¹ Kantajalle on aiheutunut vahinkoa, vahingon määrä voidaan yksilöidä, vahinko on syy-yhteydessä valtion toimintaan ja valtion toiminta on ollut lain vastaista. KKO 2017:84, kohta 26.

²² KKO 2017:84, kohta 27.

²³ KKO 2017:84, kohta 29.

²⁴ KKO 2017:84, kohta 34.

²⁵ KKO 2017:84, kohta 35.

²⁶ KKO 2017:84, kohdat 36–43.

Näin ollen käsiteltävässä tapauksessa tuli arvioida, oliko väylämaksupäätöksiä koskeva oikeustila ollut epäselvä ja oliko oikeustilan epäselvyys ollut sillä tavalla vaikeasti havaittavissa, että vanhentumisajan ei voitu katsoa alkaneen vielä väylämaksupäätösten tiedoksisaannista.²⁷ Koska ulkomaan- ja kotimaanliikenteeseen on sovellettu eri väylämaksuja ja koska meriliikenneasetus ja sitä koskeva EUT:n oikeuskäytäntö on ollut täysin yksiselitteinen tällaisen kohtelun syrjivyyden suhteen,²⁸ korkeimman oikeuden mukaan yhtiöiden olisi tullut havaita heiltä perittyjen väylämaksujen lainvastaisuus jo väylämaksupäätöksistä. Epäselvyyttä on voinut olla ainoastaan siitä, onko Suomella ollut objektiiviset ja hyväksyttävät perusteet perii ulkomaanliikenteeltä suurempia väylämaksuja.²⁹

Näin ollen korkein oikeus joutui arvioimaan myös sitä, oikeuttivatko jotkin seikat yhtiöt oletamaan heiltä perityt väylämaksut eurooppaoikeuden mukaisiksi. Yhtiöt argumentoivat, että niillä ei ollut syytä kiistää prosessin alkuvaiheessa syntyntä olettamaa väylämaksujen eurooppaoikeuden mukaisuudesta, koska valtio oli ollut tällä kannalla. Tämän vuoksi he eivät esittäneet vahingonkorvausvaatimustaan jo aiemmin vaan odottivat hallintotuomioistuimissa vireillä olleen prosessin päättymistä. Korkein oikeus ei hyväksynyt tätä argumenttia vaan päätyi siihen, että vahingonkärsijällä on ensinnäkin velvollisuus katkaista velan vanheneminen oman arvionsa pohjalta, vaikka vahingon aiheuttaja ei olisi myöntänyt toimintansa lainvastaisuutta. Lisäksi korkein oikeus toi esiin sen seikan, että julkisuudessa oli keskusteltu väylämaksujen eurooppaoikeuden vastaisuudesta jo vuodesta 2003 lähtien.³⁰ Koska mitkään seikat eivät oikeuttaneet

yhtiöitä olettamaan väylämaksuja eurooppaoikeuden mukaisiksi, korkein oikeus päätyi siihen, että vanhentumisaika on kunkin väylämaksun osalta alkanut siitä, kun yhtiöt ovat saaneet tiedon väylämaksua koskevasta päätöksestä.³¹

Tämän jälkeen arvioitavaksi jäi vielä se, oliko edellä esitetty, kansallisen lain nojalla tehty johtopäätös eurooppaoikeudellisen tehokkuusperiaatteen vastainen. Näin siksi, että tehokkuusperiaatteen mukaisesti kansalliset vanhentumista koskevat säännöt eivät saa olla sellaisia, että unionin oikeusjärjestyksessä vahvistettujen oikeuksien käyttäminen on käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa.³²

Korkein oikeus johti EUT:n oikeuskäytännöstä seuraavat oikeusohjeet: Oikeusvarmuuden periaate edellyttää preklusiivisten määräaikojen olemassaoloa, mutta määräaikojen pitää olla kohtuullisia, mitä kolmen vuoden määräaika on.³³ Preklusiivisia määräaikoja koskevien kansallisten sääntöjen ei tarvitse olla täysin yhdenmukaisia eurooppaoikeuden sääntöjen kanssa, kunhan henkilö ei niiden vuoksi menetä täysin mahdollisuuttaan vedota oikeuksiinsa kansallisessa tuomioistuimessa.³⁴ Komission käynnistämä rikkomusmenettely tai EUT:n tuomio rikkomuskanteessa ei vaikuta vanhentumisajan alkamiseen.³⁵

Tämän perusteella korkein oikeus tuli siihen johtopäätökseen, että eurooppaoikeus ei ole esteenä sille, että yhtiöiden vahingonkorvausvaatimusten kolmen vuoden vanhentumisaika on alkanut jo ennen kuin väylämaksulainsäädäntöä on muutettu ja ennen kuin Helsingin hallinto-oikeus on antanut niitä koskevat päätökset vuonna 2008. Vanhentumisaika on siten alkanut kunkin väylämaksun osalta siitä, kun

²⁷ KKO 2017:84, kohdat 44–45.

²⁸ Korkein oikeus viittaa tapaukseen C-381/93 *komissio v. Ranska*, ECLI:EU:C:1994:370.

²⁹ KKO 2017:84, kohdat 48–50.

³⁰ KKO 2017:84, kohdat 52–54.

³¹ KKO 2017:84, kohdat 55–56.

³² KKO 2017:84, kohta 57.

³³ KKO 2017:84, kohta 58.

³⁴ KKO 2017:84, kohta 59.

³⁵ KKO 2017:84, kohdat 60–61.

yhtiöt ovat saaneet tiedon kyseisestä väylämaksupäätöksestä.³⁶

2.3 KKO 2019:70

Tämän jälkeen yhtiöt tekivät korkeimpaan oikeuteen ylimääräistä muutoksenhakua koskevan hakemuksen, jolla he yrittivät saada asiansa uudelleen käsiteltäväksi. Yhtiöiden vaatimus hyödynsi eurooppaoikeutta sinänsä nerokkaalla tavalla: yhtiöt väittivät, että tapauksen KKO 2017:84 käsittelyssä oli tapahtunut oikeudenkäyntivirhe sen vuoksi, että korkein oikeus ei ollut tehnyt asiassa ennakkoratkaisupyynnön EUT:lle tehokkuusperiaatteen tulkinnasta. Näin ollen kyseinen korkeimman oikeuden tuomio tulisi poistaa.

Asiassa oli oikeudellisesti kyse siitä, onko tehokkuusperiaatteen vaikutus vanhentumisajan alkamiseen ollut tapauksen erityispiirteet huomioon ottaen tulkinnallisesti selvä. Onko korkein oikeus voinut soveltaa tehokkuusperiaatetta tapaukseen itse, vai olisiko sen tullut esittää EUT:lle ennakkoratkaisupyynnön tehokkuusperiaatteen tulkinnasta? Tämän lisäksi korkein oikeus joutui sivuamaan niitä edellytyksiä, joiden nojalla lainvoimainen tuomio voidaan poistaa oikeudenkäymiskaaren (1734/4) 31 luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla. Lainkohdan mukaan lainvoiman saanut tuomio voidaan poistaa tehdystä kantelusta tuomiovirheen perusteella, jos oikeudenkäynnissä on tapahtunut muu oikeudenkäyntivirhe, jonka havaitaan tai voidaan otaksua olennaisesti vaikuttaneen jutun lopputulokseen. Tässä tapauksessa muu oikeudenkäyntivirhe viittaa siihen, että korkein oikeus ei esittänyt ennakkoratkaisupyynnön EUT:lle.

Korkein oikeus aloitti tapauksen käsittelyn ertaaamalla EUT:n oikeuskäytännön siihen liittyen,

milloin kansallisella tuomioistuimella on velvollisuus esittää SEUT 267 artiklan mukainen ennakkoratkaisupyynnön ja milloin sillä taas ei ole velvollisuutta toimia näin.³⁷ Tämän jälkeen korkein oikeus selosti omaa aiempaa oikeuskäytäntöään oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:n 1 momentin soveltamisesta.³⁸ Korkein oikeus päätyi siihen lopputulokseen, että ennakkoratkaisupyynnön tekemättä jättäminen voi olla tuomiovirhekantelun perusteena.³⁹

Seuraavaksi korkein oikeus kertasi, mikä on ennakkoratkaisupyynnön luonne: ennakkoratkaisumenettelyssä EUT antaa tulkinnan sovellettavasta eurooppaoikeuden normista, minkä jälkeen kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on soveltaa tätä normia sen käsiteltävänä olevassa pääasiassa.⁴⁰ Ennakkoratkaisumenettelyä sääntelevä SEUT 267 artikla tekee jaottelun tilanteisiin, joissa kansallinen tuomioistuin voi tehdä ennakkoratkaisupyynnön, sekä tilanteisiin, joissa kansallisen tuomioistuimen on tehtävä ennakkoratkaisupyynnön. EUT:n oikeuskäytännössä kehitetyt *acte clair*- ja *acte éclairé*-opit sääntelevät sitä, missä tilanteissa kansallisen tuomioistuimen ei tarvitse tehdä ennakkoratkaisupyynnön.

Viitattuaan tähän korkein oikeus esitti seuraavan, hieman kryptiseltä kuulostavan toteamuksen: ”Tässä tapauksessa ei ole kysymys siitä, että unionin tuomioistuin olisi myöhemmin antanut ratkaisun, joka osoittaisi Korkeimman oikeuden arvioineen virheellisesti unionin oikeuden vaatimuksia suhteessa kansallisiin velan vanhentumista koskeviin säännöksiin.”⁴¹ Tällä korkein oikeus tarkoitti sitä, että tapaukseen soveltuu normaali harkinta ennakkoratkaisupyynnön tekemisvelvollisuudesta eli *acte clair*- ja *acte éclairé*-oppien soveltuvuudesta. Lopuksi korkein oikeus totesi, että ennakkoratkaisua voi pyytää tehokkuusperiaatteen kaltai-

³⁶ KKO 2017:84, kohdat 62–63.

³⁷ KKO 2019:70, kohdat 11–14.

³⁸ KKO 2019:70, kohdat 15–19.

³⁹ KKO 2019:70, kohta 20.

⁴⁰ KKO 2019:70, kohta 21.

⁴¹ KKO 2019:70, kohta 22.

sen oikeusperiaatteen tulkinnasta, ja tämän jälkeen vielä korosti uudelleen, mikä on työnjako EUT:n ja kansallisten tuomioistuimien välillä.⁴²

Tämän artikkelin kannalta mielenkiintoisin on tuomion loppuosa, jossa korkein oikeus arvioi sitä, olisiko asiassa KKO 2017:84 tullut esittää ennakkoratkaisupyyntö. Yhtiöt argumentoivat, että heidän tapauksessaan olosuhteet ovat erilaiset kuin EUT:n aikaisemmissa ratkaisuissa ja ettei EUT:n oikeuskäytäntö ole yhtenäinen, kun otetaan huomioon erityisesti vuonna 2011 annettu tuomio asiassa *Iaia*.⁴³ Tämän vuoksi korkein oikeus kertasi uudelleen EUT:n tehokkuusperiaatteeseen liittyvässä oikeuskäytännössä luodut normit ja vertasi niitä yhtiöiden väitteeseen, jonka mukaan heidän asiansa eroaa tästä aiemmasta oikeuskäytännöstä.⁴⁴ Korkeimman oikeuden perinpohjaisen analyysin lopputulos oli, että yhtiöiden vetoamasta *Iaia*-ratkaisusta ”ei ole tehtävissä sellaista hakijoiden väittämää johtopäätöstä, että vanhentuminen ei voisi alkaa kuluu, jos oikeustila on ollut epäselvä”. Korkeimman oikeuden mukaan *Iaia*-ratkaisu ei ole risiiridassa EUT:n muun oikeuskäytännön kanssa, mikä ”käy ilmi muun ohella ratkaisujen keskinäisten viittausten perusteella”.⁴⁵

Seuraavaksi korkein oikeus arvioi vielä lyhyesti vilpittömän yhteistyön periaatteen ja luottamuksensuojanperiaatteen vaikutusta asiaan. EUT:n oikeuskäytäntöön nojaten korkein oikeus totesi, että koska kansalliset määräajat ovat olleet tehokkuusperiaatteen mukaisia, ne eivät voi olla vastoin vilpittömän yhteistyön periaatetta. Myöskään luottamuksensuojanperiaatteesta ei korkeimman oikeuden mukaan voida tehdä sellaista oletusta, että korkeimman

oikeuden omaksuma tulkinta tehokkuusperiaatteen merkityksestä olisi väärä.⁴⁶

Kaiken tämän perusteella korkein oikeus päätyi siihen, että EUT:n ”vakiintuneessa oikeuskäytännössä on esitetty ja ainakin siitä on voitu selvästi johtaa tehokkuusperiaatteen soveltamiseksi tarvittavat tulkintasäännöt”. Asiassa ”ei ole nousut esiin sellaista uutta tehokkuusperiaatteen tulkintaa koskevaa kysymystä, joka olisi edellyttänyt ennakkoratkaisun pyytämistä”. Tätä johtopäätöstä ei muuttanut se, että käsiteltävän asian faktat eivät olleet täysin samat kuin EUT:n ratkaisemisessa tapauksissa.⁴⁷ Tuomiossa KKO 2017:84 ja sen perusteella muihin vastaaviin tapauksiin tehdyissä valituslupahakemusten hylkäämispäätöksissä ei siten ollut tapahtunut oikeudenkäyntivirhettä. Näin ollen korkein oikeus hylkäsi ylimääräistä muutoksenhakua koskeneet hakemukset. Hovioikeuden tuomiot, jotka koskivat yhtiöiden vahingonkorvausvaatimusten hylkäämistä vanhentuneina, jäivät siten voimaan.

3 Eurooppaoikeudelliset oppitunnit

3.1 Velvollisuus esittää ennakkoratkaisupyyntö

SEUT 267 artiklan ennakkoratkaisumekanismi luo lainkäyttöyhteistyön järjestelmän kansallisten tuomioistuimien ja EUT:n välille.⁴⁸ Ennakkoratkaisupyyntö on varmistaa eurooppaoikeuden yhtenäinen tulkinta kaikissa jäsenvaltioissa.⁴⁹ Ennakkoratkaisun tarkoitus huomioon ottaen on luontevaa, että SEUT 267(3) artiklan mukaan sellaisen kansallisen tuomioistuimen, jonka ratkai-

⁴² KKO 2019:70, kohdat 23–24.

⁴³ KKO 2019:70, kohta 27. Ks. C-452/09 *Tonina Enza Iaia* ynnä muut vastaan *Ministero dell’Istruzione, dell’Università e della Ricerca* ym., ECLI:EU:C:2011:323.

⁴⁴ KKO 2019:70, kohdat 27–32.

⁴⁵ KKO 2019:70, kohta 33.

⁴⁶ KKO 2019:70, kohta 34.

⁴⁷ KKO 2019:70, kohta 35.

⁴⁸ Ks. asia 16/65 *Firma G. Schwarze v. Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, ECLI:EU:C:1965:117, s. 230–231.

⁴⁹ Ks. asia 166/73 *Rheinmühlen-Düsseldorf vastaan Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, ECLI:EU:C:1974:3, kohta 2.

suun ei voi hakea muutosta, on tehtävä ennakkoratkaisupyynnö, jos eurooppaoikeuden tulkinta tai pätevyys nousee esiin sen käsiteltävänä olevassa asiassa. Tämä velvollisuus johtuu siitä, että valitusmahdollisuuden puuttuminen ja näin ollen tuomion jääminen lopulliseksi tarkoittaa myös sitä, että asiassa ei ole enää prosessin myöhemmässä vaiheessa mahdollista esittää ennakkoratkaisupyynnö. ⁵⁰ Jos kansallinen tuomioistuin soveltaa eurooppaoikeutta väärin, tämä riskeeraa sekä eurooppaoikeuden yhtenäisyyden että kyseisen jutun asianosaisten oikeusturvan.

SEUT 267(3) artiklan mukaiseen velvollisuuteen esittää ennakkoratkaisupyynnö on kaksi poikkeusta: i) eurooppaoikeudellinen säännös on tulkinnallisesti niin selvä ja yksiselitteinen, että kansallinen tuomioistuin voi tulkita sitä itse (*acte clair*) ja ii) esille tulleesta tulkintakysymyksestä on jo annettu ennakkoratkaisu vastaavassa tapauksessa (*acte éclairé*). *Acte éclairé* -oppi määriteltiin alkujaan *Da Costa* -tapauksessa⁵¹ ja *acte clair* -oppi *CILFIT*-tapauksessa⁵².

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2019:70 oli kyse siitä, oliko nyt käsillä *acte clair* -tilanne. *Acte clair* -opin soveltaminen pitää sisällään kaksi puolta. Yhtäältä opin soveltamista ohjaavat muodollisesti niin sanotut CILFIT-kriteerit. Toisaalta asian ratkaiseminen edellyttää sisällöllisen arvion tekemistä kyseessä olevasta eurooppaoikeudellisesta normista, joka tässä tapauksessa oli tehokkuusperiaate. Tehokkuusperiaate oli siis se eurooppaoikeudellinen normi, jota korkeimman oikeuden tuli joko soveltaa omatoimisesti tai pyytää soveltamisen tueksi ennakkoratkaisu. Alla käsitellään ensin CILFIT-kriteereitä ja sitten tehokkuusperiaatetta.

Vaikka korkein oikeus pohtii ratkaisussaan 2019:70 ilmeisesti sitä, onko nyt käsillä nimenomaan *acte clair* -tilanne,⁵³ tuomion perusteluista ei kuitenkaan käy selvästi ilmi ero *acte clair*- ja *acte éclairé* -tilanteiden välillä. Tuomiossa ei edes käytetä näitä termejä. Itse asiassa nämä kaksi tilannetta tuntuvat menevän sekaisin korkeimman oikeuden perusteluissa.

”Ylimmän muutoksenhakuasteen tuomioistuimen velvollisuus esittää ennakkoratkaisupyynnö määräytyy vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan niin sanottujen Cilfit-kriteerien perusteella. Ensiksi kansallisen tuomioistuimen on harkittava, onko unionin oikeudella merkitystä asian ratkaisemiseksi. Vaikka näin olisi, ennakkoratkaisupyynnöä ei tarvitse tehdä, jos unionin oikeuden säännöksen tulkinnasta ei ole mitään perusteltua epäilystä tai jos unionin tuomioistuin on jo tulkinnut kyseessä olevaa unionin oikeuden säännöstä. Jälkimmäinen arviointiperuste voidaan jakaa yhtäältä tilanteisiin, joissa unionin tuomioistuin on jo antanut ennakkoratkaisulla vastauksen asiallisesti samanlaiseen oikeuskysymykseen, ja toisaalta tilanteisiin, joissa vastaus voidaan selvästi johtaa unionin tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä (tuomio Cilfit, 13–14 kohta ja tuomio 11.9.2008, UGT-Rioja ym., C-428/06-434/06, EU:C:2008:488, 42 kohta).”⁵⁴

Lainatun kappaleen kolmannessa virkkeessä tehdään ensin jako tilanteisiin, joissa ”unionin oikeuden säännöksen tulkinnasta ei ole mitään perusteltua epäilystä”, ja tilanteisiin, joissa ”unionin tuomioistuin on jo tulkinnut kyseessä olevaa unionin oikeuden säännöstä”. Ensimmäinen tuntuu kuvaavan *acte clair* -tilannetta⁵⁵ ja jälkimmäinen *acte éclairé* -tilannetta⁵⁶. Neljännessä virkkeessä kuitenkin jatketaan, että jälkimmäinen tilanne jakau-

⁵⁰ Ks. *Damian Chalmers – Gareth Davies – Giorgio Monti*, *European Union Law*. Fourth Edition. Cambridge: Cambridge University Press 2019, s. 191.

⁵¹ Yhdistetyt asiat 28/62–30/62 *Da Costa en Schaake NV ym. v. Nederlandse Administratie der Belastingen*, ECLI:EU:C:1963:6, s. 177.

⁵² Asia 283/81 *Srl CILFIT ja Lanificio di Gavardo SpA vastaan Ministero della sanità*, ECLI:EU:C:1982:335, kohdat 16–21.

⁵³ Tämä käy ilmi siitä, että tuomiossa arvioidaan, onko EUT:n tehokkuusperiaatetta koskeva oikeuskäytäntö selvä.

⁵⁴ KKO 2019:70, kohta 14.

⁵⁵ Vrt. asia 283/81 *CILFIT*, ECLI:EU:C:1982:335, kohta 16: ”Lopuksi on huomattava, että se, miten yhteisön oikeutta on sovellettava, voi olla niin ilmeistä, ettei se jätä tilaa vähäisellekään perustellulle epäilylle siitä, miten esille tullut kysymys olisi ratkaistava.”

⁵⁶ Vrt. yhdistetyt asiat 28/62–30/62 *Da Costa*, ECLI:EU:C:1963:6, s. 177: ”Näin on erityisesti silloin, kun esitetty kysymys on asiallisesti samansisältöinen kuin kysymys, josta on jo annettu ennakkoratkaisu vastaavassa tapauksessa.”

tuu ”yhtäältä tilanteisiin, joissa unionin tuomioistuin on jo antanut ennakkoratkaisulla vastauksen asiallisesti samanlaiseen oikeuskysymykseen, ja toisaalta tilanteisiin, joissa vastaus voidaan selvästi johtaa unionin tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä”. Neljännessä virkkeessä sanottu kuulostaa ymmärrettävältä, mutta kappaleen lopussa oleva viittaus *CILFIT*-tuomion kohtiin 13–14 on hämmentävä, sillä mainituissa kohdissa EUT kertaa ensin *Da Costa* -tuomion *acte éclairé* -opin ja sen jälkeen täsmentää, että ennakkoratkaisua ei tarvitse pyytää silloin, jos ”yhteisöjen tuomioistuin on vakiintuneessa oikeuskäytännössään jo ratkaissut kyseisen oikeuskysymyksen, olipa näihin ratkaisuihin johtaneiden menettelyjen luonne mikä tahansa, ja vaikka riidanalaiset kysymykset eivät olisi täsmälleen samanlaisia”⁵⁷. *CILFIT*-tuomion kohdassa 14 EUT siis laajentaa *Da Costa* -tuomiossa muotoillun *acte éclairé* -opin alaa.⁵⁸ Tähän sekaan nukseen on voinut vaikuttaa se, että kaikki oppikirjat eivät tee erittelyä *acte clair*- ja *acte éclairé* -tilanteiden välillä.⁵⁹

Koska *acte clair*- ja *acte éclairé* -opit soveltuvat EUT:n oikeuskäytännön mukaan eri tilanteisiin, korkeimman oikeuden ennakkopäätösten lainkäyttöä ohjaavan funktion näkökulmasta olisi suotavaa, että korkein oikeus toisi omissa tuomioissaan selkeästi esiin eron näiden tilanteiden välillä. Korkeimman oikeuden yllä käsitellyt perustelut eivät ole tästä näkökulmasta katsottuina täysin vakuuttavat, vaikka asialla ei välttämättä olisikaan ollut merkitystä tämän yksittäisen asian lopputuloksen kannalta.

Yllä mainittua epäselvyyttä mielenkiintoisempaa on kuitenkin se, miten korkein oikeus käytännössä soveltaa *acte clair* -oppia. EUT esitti *CILFIT*-tuomiossaan kolme kriteeriä, joiden täytyessä kansallinen tuomioistuin voi päätyä siihen, että *acte clair* -oppi oikeuttaa sen olemaan tekemättä ennakkoratkaisupyynnöä. Vaikka korkein oikeus puhuu tuomiossaan ”*Cilfit*-kriteereistä”,⁶⁰ se ei itse asiassa viittaa *CILFIT*-tuomion nimenomaiseen kohtaan, jossa nämä kriteerit on määritelty,⁶¹ eikä liioin suorita näiden kriteerien edellyttämää harkintaa. Tämä johtuu oletettavasti siitä, että *CILFIT*-kriteerit⁶² ohjaavat kirjoitetun normin tulkintaa, kun taas tässä tapauksessa on kyse siitä, mikä on eurooppaoikeudellisen tehokkuusperiaatteen tarkka sisältö uusimman oikeuskäytännön valossa. Tehokkuusperiaatetta ei siis ole kodifioitu perussopimukseen tai sekundaarinormeihin, vaan se perustuu EUT:n oikeuskäytäntöön.⁶³

Riippumatta siitä, miten *acte clair* -oppia sovelletaan (soveltamalla *CILFIT*-kriteereitä kirjallisen normin tulkintaan tai rekonstruoimalla oikeuskäytäntöön perustuvaa periaatetta), on kuitenkin syytä huomioida, miksi kyseinen oppi on ylipäättään olemassa. *Acte clair* -opin tarkoituksena on suitsia sitä, että kansalliset tuomioistuimet kieltäytyvät esittämästä ennakkoratkaisupyynnöjä, vaikka se olisi tarpeellista eurooppaoikeuden yhtenäisyyden turvaamiseksi. Ylimmillä kansallisilla tuomioistuimilla on aiemmin ollut tendenssinä toimia näin.⁶⁴ Tämä on voinut johtua arvovaltakyseisistä sekä kansallisten tuomioistuinten ja EUT:n välisestä implisiittisestä hierarkiasta, jonka ennakkoratkaisu-

⁵⁷ Asia 283/81 *CILFIT*, ECLI:EU:C:1982:335, kohta 14.

⁵⁸ Ks. *Agne Limante*, Recent Developments in the *Acte Clair* Case Law of the EU Court of Justice: Towards a more Flexible Approach, *Journal of Common Market Studies* 2016, 54(6), 1384–1397, s. 1385.

⁵⁹ Ks. *Paul Craig – Gráinne de Búrca*, *EU Law: Text, Cases, and Materials*. Sixth Edition. Oxford: Oxford University Press 2015, s. 478–482 ja 500–501. Vrt. *Chalmers – Davies – Monti* 2019, s. 191.

⁶⁰ KKO 2019:70, kohta 14.

⁶¹ Korkein oikeus viittaa *CILFIT*-tuomion kohtiin 13–14, mutta varsinaiset *CILFIT*-kriteerit on määritelty tuomion kohdissa 18–20.

⁶² Eri kieliversioiden vertailu, unionin oikeuden ”autonominen” tulkinta ja unionin oikeuden laittaminen sen syntyajankohdan ”kontekstiin”. Ks. asia 283/81 *CILFIT*, ECLI:EU:C:1982:335, kohdat 18–20.

⁶³ Lissabonin sopimuksen myötä SEU 19(1) artiklaan sisältyy yleisluonteinen toteamus asiasta, mutta EUT:n oikeuskäytäntö ei pohjaa tähän artiklaan.

⁶⁴ Ks. *Koen Lenaerts – Ignace Maselis – Kathleen Gutman*, *EU Procedural Law*. Oxford: Oxford University Press 2014, s. 100.

pyynnön tekeminen tuo esiin. Korkeimman oikeuden tuomiosta KKO 2019:70 ei voi tehdä sitä johtopäätöstä, että korkein oikeus olisi nimenomaisesti halunnut välttää ennakkoratkaisupyynnön esittämisen. *Acte clair* -oppi on kuitenkin muotoutunut myöhemmässä oikeuskäytännössä sellaiseksi, että se antaa kansallisille tuomioistuimille paljon harkintavalttaa siinä, milloin ne voivat kieltäytyä ennakkoratkaisupyynnön esittämisestä.⁶⁵

Korkeimman oikeuden tuomion asiassa KKO 2019:70 voi nähdä vastaavan tuota johtopäätöstä. Korkein oikeus ei nimittäin määrittele sen tarkemmin sitä, miten *acte clair* -tilanteen olemassaolo tulisi todeta. Korkeimman oikeuden viittaama EUT:n oikeuskäytäntö johtaa, joko suoraan tai epäsuorasti muiden tapausten kautta, takaisin *CILFIT*-tuomiosta asiasta sanottuun.⁶⁶ Ainoa mahdollisuus kontrolloida *acte clair* -opin oikeaa käyttöä on siis sen kohteena olevan oikeuskysymyksen osalta suoritettun sisällöllisen arvioinnin analysointi. Tässä tapauksessa tuo oikeuskysymys oli tehokkuusperiaatteen tulkinta.

3.2 Tehokkuusperiaate

Tehokkuusperiaate tuli sovellettavaksi kyseisissä tapauksissa juuri siksi, että unionin oikeuteen ei sisälly jäsenvaltion vahingonkorvausvastuun vanhentumista koskevia normeja. Näin ollen asian sääntelevä on kansallinen oikeuden varassa (Suomessa laki velan vanhentumisesta). Tuon normin tulee kuitenkin olla sellainen, ettei se tee eurooppaoikeudesta juontuvien oikeuksien käyt-

tämistä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi. Toisin sanoen eurooppaoikeudesta juontuvan oikeuden saada vahingonkorvausta väärin perityistä väylämaksuista tulee voida toteutua tehokkaasti jäsenvaltiossa. Tämän perusteella korkein oikeus päätyi arvioimaan sitä, miten eurooppaoikeus suhtautuu vahingonkorvausta koskeviin preklusiivisiin määräaikoihin.

Asian ensimmäisellä käsittelykerralla korkein oikeus päätyi EUT:n oikeuskäytäntöön viittaamalla siihen, että kolmen vuoden preklusiivinen määräaika kyseisissä tilanteissa ei ole tehokkuusperiaatteen vastainen tai että määräajan kulumisen tulisi keskeytyä komission vireille paneman rikkomuskanteen ajaksi.⁶⁷ Korkein oikeus viittasi EUT:n tapauksiin *Barth*⁶⁸, *Starjakob*⁶⁹, *Pohl*⁷⁰ ja *Danske Slagterier*⁷¹.

Korkeimmalle oikeudelle tehdyssä purkuhakemuksessa kantajat pyrkivät osoittamaan tämän johtopäätöksen vääräksi. Heidän argumenttinsa lähtökohta oli, että EUT:n tehokkuusperiaatetta koskeva oikeuskäytäntö on tapauskohtaista. Korkeimman oikeuden tuomiosta KKO 2017:84 viitattut EUT:n tuomiot ovat siis vain yksittäistapauksia, eikä niistä voida vetää yleistettäviiä johtopäätöksiä, jotka muodostaisivat *acte éclairé* -tilanteen.⁷²

Kantajien varsinainen argumentti rakentui EUT:n *Iaia*-tapauksen pohjalle.⁷³ *Iaia*-tuomiosta EUT asetti lähtökohdaksi sen, että määräaika kanteen nostamiseen voi alkaa kulua, vaikka EUT ei olisi todennut jäsenvaltion rikkoneen unionin oikeutta.⁷⁴ Asia on näin varsinkin silloin, kun unionin oikeuden rikkomisesta ei ole ”mitään epäily-

⁶⁵ Ks. *Chalmers – Davies – Monti* 2019, s. 194, *Limante* 2016, s. 1395–1396 ja *Morten P. Broberg – Niels Fenger*, Preliminary References to the European Court of Justice. Oxford: Oxford University Press 2010, s. 237–238.

⁶⁶ Korkeimman oikeuden mainitsemat tapaukset ovat C-428/06–C-434/06 *Unión General de Trabajadores de La Rioja (UGT-Rioja)* ynnä muut vastaan *Juntas Generales del Territorio Histórico de Vizcaya ym.*, ECLI:EU:C:2008:488, kohta 42, C-3/16 *Lucio Cesare Aquino* vastaan *Belgian valtio*, ECLI:EU:C:2017:209, kohdat 32–34 ja C-416/17 *Euroopan komissio vastaan Ranskan tasavalta*, ECLI:EU:C:2018:811, kohta 109.

⁶⁷ KKO 2018:74, kohdat 34, 58 ja 60.

⁶⁸ C-542/08 *Friedrich G. Barth* vastaan *Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung*, ECLI:EU:C:2010:193, kohta 28.

⁶⁹ C-417/13 *ÖBB Personenverkehr AG* vastaan *Gotthard Starjakob*, ECLI:EU:C:2015:38, kohta 62.

⁷⁰ C-429/12 *Siegfried Pohl* vastaan *ÖBB Infrastruktur AG*, ECLI:EU:C:2014:12, kohdat 36–37.

⁷¹ C-445/06 *Danske Slagterier* vastaan *Bundesrepublik Deutschland*, ECLI:EU:C:2009:178, kohta 46.

⁷² Ks. korkeimmalle oikeudelle toimitettu purkuhakemus, saapunut kirjaamoon 8.6.2018, diaari H2018/77, s. 22.

⁷³ Purkuhakemus, s. 22–24 ja 30–31.

⁷⁴ C-452/09 *Iaia*, EU:C:2011:323, kohta 22.

tä”.⁷⁵ Keskeistä sen arvioimisessa, voiko jäsenvaltio vedota preklusiiviseen määräaikaan, on se, että ”jäsenvaltion toiminta ei ole kanteen nostamisen viivästyksen syytä”.⁷⁶ Tämän perusteella EUT päätyi siihen, että jäsenvaltio saattoi vedota preklusiiviseen määräaikaan, vaikka jäsenvaltio oli rikkonut unionin oikeutta vastaan.⁷⁷

Kantajien mukaan EUT:n kyseinen tuomio tarkoittaa sitä, ”että EUT:n unionin oikeuden rikkomista koskevalla toteamisella ei ole vaikutusta vanhentumisajan alkamisajankohtaan, jos tästä rikkomisesta ei ole mitään epäilyä”.⁷⁸ Vanhentumisaika voi siis alkaa kuluu, jos unionin oikeuden rikkominen on täysin selvää – riippumatta siitä, onko EUT todennut rikkomisen. Koska kantajien tapauksessa Suomen valtio on kiistänyt unionin oikeuden rikkomisen, kyseessä ei ole vastaava tilanne. Näin ollen *acte clair*- tai *acte éclairé*-poikkeukset eivät sovellu tapaukseen, minkä vuoksi korkeimman oikeuden olisi tullut esittää ennakkoratkaisupyyntö.⁷⁹

Korkein oikeus päätyi tuomiossaan KKO 2019:70 siihen, että *Iaia*-ratkaisusta ei ole tehtävissä sellaista hakijoiden väittämää johtopäätöstä, että vanhentuminen ei voisi alkaa kuluu, jos oikeustila on ollut epäselvä. Lisäksi korkein oikeus täsmensi, että *Iaia*-ratkaisu ei ole ristiriidassa aikaisemman tai myöhemmän EUT:n oikeuskäytännön kanssa.

Korkein oikeus selitti, kuinka EUT:n *Emmott*-tuomiossa⁸⁰ sääntö oli vielä se, että vanhentumisaika voi alkaa kuluu vasta siitä, kun eurooppaoikeuden edellyttämä sääntely on implementoitu asiallisesti. Sittemmin annetuissa EUT:n tuomioissa tämä

sääntö on kuitenkin muuttunut. Nykyään vanhentumisen alkaminen voi tehokkuusperiaatteen vuoksi estyä vain, jos kansallisen viranomaisen toiminta yhdessä preklusiivisen määräajan kanssa on johdannut siihen, että kantaja on kokonaan menettänyt mahdollisuutensa vedota oikeuksiinsa kansallisissa viranomaisissa tai tuomioistuimissa. Kansallisessa laissa säädetty vanhentumisaika on katsottava lähtökohtaisesti tehokkuusperiaatteen mukaiseksi, koska kaikki tavanomaista huolellisuutta noudattavat henkilöt voivat tämän määräajan kuluessa pätevästi vedota niihin oikeuksiinsa, jotka perustuvat unionin oikeusjärjestykseen. Vanhentuminen voi tehokkuusperiaatteen estämättä kuluu myös komission jäsenvaltiota vastaan vireille paneman, jäsenyyssvelvoitteiden noudattamatta jättämistä koskevan menettelyn aikana ja siten ennen kuin EUT on todennut unionin oikeutta rikotun.⁸¹

Korkeimman oikeuden mukaan kantajilla ei siis ollut mitään nimenomaan valtion toiminnasta johdettavaa syytä olla nostamatta vahingonkorvauskannetta kansallisen lain asettaman määräajan puitteissa. Tapauksen taustoja tarkemmin tuntematta voidaan vain spekuloida, miksi kantajat eivät nostaneet vahingonkorvauskannetta aikaisemmin. *Saarnilehto* on spekuloinut, että Suomen valtion virkamiesten toiminta on saattanut johtaa yhtiöitä harhaan, minkä vuoksi he eivät ole tajunneet vaatia vahingonkorvausta ajoissa.⁸² Riippumatta siitä, minkä vuoksi kannetta ei ole nostettu aiemmin, voidaan kuitenkin todeta, että eurooppaoikeudellisen tehokkuusperiaatteen ympärille rakennettu argumentaatio

⁷⁵ Ibid., kohta 23.

⁷⁶ Ibid., kohta 24.

⁷⁷ Ks. *Craig – de Búrca* 2015, s. 243.

⁷⁸ Purkuhakemus, s. 23, lihavointi poistettu.

⁷⁹ Purkuhakemus, s. 23–24 ja 30–31. Kantajat esittivät lisäksi, että korkeimman oikeuden tuomiossa KKO 2017:84 viitatuissa EUT:n tuomioissa oli kyse vanhentumisajoista yksityisten välisissä suhteissa tai muuten kantajien asiasta poikkeavissa tilanteissa, joten senkään vuoksi korkeimman oikeuden viittaamat tapaukset eivät voi muodostaa *acte clair*- tai *acte éclairé*-tilannetta tässä tapauksessa. Purkuhakemus, s. 24–30.

⁸⁰ C-208/90 *Theresa Emmott vastaan Minister for Social Welfare ja Attorney General*, ECLI:EU:C:1991:33, kohta 23.

⁸¹ KKO 2019:70, kohdat 29–32.

⁸² Ks. *Saarnilehto* 2020, erit. s. 145–146.

osoittaa oivallista eurooppaoikeuden asianajollista hyväksikäyttöä.

3.3 Eurooppaoikeuden vastaisesti kannettujen verojen ja maksujen palautus

Jos jäsenvaltio on perinyt unionin oikeuden vastaisia veroja tai muita julkisoikeudellisia maksuja, yksityisillä on oikeus vahingonkorvaukseen. Tämä edellyttää sitä, että jäsenvaltiot säätävät tarvittavista muutoksenhakukeinoista tehokkaan oikeussuojan takaamiseksi unionin oikeuteen kuuluvilla aloilla, kuten SEU 19(1) artiklassa todetaan. Tällaisen tuomioistuINVALVONNAN olemassaolo ”kuuluu erottamattomana osana oikeusvaltioon”.⁸³

Eurooppaoikeus ei kuitenkaan sääntele yksityiskohtaisesti sitä, minkälaisia näiden kansallisten oikeussuojamekanismien tulee olla. Nämä edellytykset asetettiin aikanaan jo *Rewe*-tapauksessa.⁸⁴ Eurooppaoikeudellisiin oikeuksiin sovellettavien menettelyjen tulee vastata niitä menettelyjä, joita sovelletaan kansalliseen lakiin perustuvien oikeuksien kohdalla. Lisäksi menettelyjen tulee olla sellaisia, ettei unionin oikeudesta juontuvien oikeuksien käyttäminen ole käytännössä mahdotonta.⁸⁵

Asiassa KKO 2017:84 kantajat vaativat unionin oikeuden vastaisesti perittyjen väylämaksujen johdosta valtiolta ensisijaisesti perusteettoman edun palautusta ja toissijaisesti vahingonkorvausta. Kantajat siis olettivat, että molemmat ovat unionin oikeuden vastaisen oikeustilan korjaamiseksi soveltuvia kansallisia oikeussuojakeinoja. Korkein oikeus ei kuitenkaan tutkinut vaatimusta

perusteettoman edun palautuksesta, koska yhtiöiden suorittamat maksut ovat perustuneet lainvoimaisiksi tullesiin hallintopäätöksiin. Yhtiöiden vaatimus tarkoitti käytännössä asiaa koskevan hallinto-oikeudellisen menettelyn sivuuttamista, sillä muutoksenhausta ja oikaisuvaatimuksesta väylämaksuihin oli säädetty erikseen väylämaksulaissa ja tullilaissa (1466/1994). Korkein oikeus ei hyväksynyt tätä, sillä se johtaisi siihen, että yleisten ja hallintotuomioistuinten toimivaltajako sekä muutoksenhaun erikseen säädetty määräajat menettäisivät merkityksensä.⁸⁶

Tuomion perusteella unionin oikeuden vastaisesti perittyjen verojen ja maksujen johdosta ei voi vaatia perusteettoman edun palautusta, jos veroihin tai maksuihin voi hakea muutosta hallinto-oikeudellisten menettelyjen kautta. Perusteettoman edun palauttamiseen sovelletaan vanhentumislain 7 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan lähtökohtaisesti samaa kolmen vuoden määräaika kuin vahingonkorvaukseen. Vanhentumisaajan alkaminen voi tosin määrittää eri tavoin perusteettoman edun palautuksen ja vahingonkorvauksen kohdalla.⁸⁷

3.4 Jäsenvaltion vahingonkorvausvastuu eurooppaoikeuden vastaisella toiminnalla yksityiselle aiheutetusta vahingosta

Kyseisen kaltaisessa tilanteessa yksityisen tulee siis vaatia valtiolta vahingonkorvausta. Toisin kuin julkisoikeudellista maksuvelvollisuutta koskevat vaatimukset, jotka eivät kuulu yleisten tuomioistuinten toimivaltaan,⁸⁸ yleinen tuomioistuin on

⁸³ Ks. C-64/16 *Associação Sindical dos Juizes Portugueses vastaan Tribunal de Contas*, ECLI:EU:C:2018:117, kohta 36.

⁸⁴ Asia 33/76 *Rewe-Zentralfinanz eG et Rewe-Zentral AG vastaan Landwirtschaftskammer für das Saarland*, ECLI:EU:C:1976:188, kohta 5.

⁸⁵ Ks. *Chalmers – Davies – Monti* 2019, s. 300–302.

⁸⁶ KKO 2017:84, kohta 24.

⁸⁷ Ks. esim. KKO 2016:28 ja KKO 2010:66.

⁸⁸ Ks. KKO 1991:90 ja KKO 1993:91.

toimivaltainen käsittelemään valtioon kohdistuvan vahingonkorvauskanteen myös sen perustuesa unionin oikeuden rikkomiseen.⁸⁹ Vahingonkorvauslain (1974/412) julkisyhteisön korvausvastuuta koskevat säännökset soveltuvat myös tilanteisiin, joissa julkisyhteisö on rikkonut unionin oikeutta.⁹⁰

Korkein oikeus on kuitenkin tuomiossaan KKO 2013:58 tehnyt tärkeän täsmennyksen siihen, miten kansallista vahingonkorvauslakia on tulkittava julkisyhteisön korvausvastuun osalta tilanteissa, joissa on kyse unionin oikeuden rikkomisesta. Vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:n mukaan julkisyhteisöllä on vastuu vahingosta kuitenkin vain silloin, jos toimen tai tehtävän suorittamiselle sen laatu ja tarkoitus huomioon ottaen kohtuudella asetettavia vaatimuksia ei ole noudatettu. Korkeimman oikeuden mukaan tämä rajaus on vastoin EUT:n oikeuskäytännössä luotua doktriinia.⁹¹ Arvioitaessa julkisyhteisön korvausvastuuta ei siis tarvitse pohtia tuottamuksen astetta, vaan pelkkä vahingon ilmeneminen ja sen unionin oikeuden vastaisuus riittävät.

3.5 Oikeusvoima ja oikeusvarmuus

Estääkö hallintopäätöksen lainvoimaisuus hallintopäätöksestä aiheutunutta vahinkoa koskevan korvauskanteen tutkimisen yleisessä tuomioistuimessa? Korkein oikeus totesi tuomiossaan KKO 2017:84, että hallintopäätöksen lainvoimaisuus ei estä hallintopäätöksestä aiheutunutta vahinkoa koskevan

korvauskanteen tutkimista yleisessä tuomioistuimessa. Tämän jälkeen korkein oikeus kuitenkin jatkoi hieman arvoituksellisesti, että sillä seikalla, että vahingonkorvausvaatimuksen esittäjä ei ole hakenut hallintopäätökseen muutosta, voi sen sijaan olla merkitystä arvioitaessa kanteen hyväksymisen edellytyksiä.⁹² Korkein oikeus ei kuitenkaan täsmäntänyt, mitä tämä tarkoittaa.

Tuomion oikeusvoimavaikutus liittyy läheisesti oikeusvarmuuden periaatteeseen.⁹³ Oikeusvarmuuden periaate on intressi, joka puhuu tuomioiden pysyvyyden puolesta.⁹⁴ Milloin lainvoimaisen tuomion poistaminen eurooppaoikeuden virheellisestä soveltamisesta (esim. velvollisuus pyytää ennakkoratkaisua) johtuvan oikeudenkäyntivirheen johdosta on perusteltua? Korkein oikeus ei ole oman toteamuksensa mukaan antanut ennakkopäätöstä sellaisessa asiassa, jossa korkeimman oikeuden on väitetty laiminlyöneen velvollisuutensa pyytää ennakkoratkaisua.⁹⁵

Korkein oikeus päätyy korkeinta hallinto-oikeutta seuraten siihen,⁹⁶ että ennakkoratkaisun pyytämisen laiminlyönti tilanteessa, jossa korkein oikeus olisi ollut siihen velvoitettu SEUT 267 artiklan nojalla, on oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohdan mukainen oikeudenkäyntivirhe.⁹⁷ Tällainen oikeudenkäyntivirhe on syy tuomion purkamiseen.

Tässä kohdin on tärkeä muistaa, että myös kansallisen tuomioistuimen toimi, joka on eurooppa-

⁸⁹ KKO 2017:84, kohta 22.

⁹⁰ Ks. KKO 2013:58.

⁹¹ KKO 2013:58, kohdat 29–30.

⁹² KKO 2017:84, kohta 29.

⁹³ Ks. *Juha Raitio*, Oikeusvoima ja oikeusvarmuus eurooppaoikeudessa, *Defensor Legis* 4/2012, 403–418, erityisesti kansallisen prosessiautonomian osalta s. 412–413.

⁹⁴ Ks. *Tuukka Vähätalo*, EU-oikeus ja kansallisen tuomion oikeusvoima, *Oikeustiede – Jurisprudentia* XLIX:2016, s. 186–288, s. 206–208.

⁹⁵ KKO 2019:70, kohta 18.

⁹⁶ Ks. KHO 2011:38.

⁹⁷ KKO 2019:70, kohta 20.

oikeuden vastainen, voi aktualisoida jäsenvaltion vahingonkorvausvastuun. Tämä periaate on todettu jo *Köbler*-tuomiossa.⁹⁸ Tapaus koski nimenomaan ylimmän kansallisen tuomioistuimen velvollisuutta esittää ennakkoratkaisupyyntö. Kuten EUT argumentoi, ylimmän kansallisen tuomioistuimen tuomion lopullisuuden vuoksi yksilön ainoaksi mahdollisuudeksi jää vahingonkorvauksen vaatiminen. Valtion vastuu tuomioistuinten tuomioista nostaa toki esiin kysymyksen tuomioiden oikeusvoiman merkityksestä. Lopullisen päätöksen oikeusvoimaa koskeva periaate ei EUT:n mukaan kuitenkaan estä tunnustamista periaatetta, jonka mukaan valtio on vahingonkorvausvastuussa asiaa ylimpänä oikeusasteena käsitelleen tuomioistuimen päätöksestä.⁹⁹ Vaikka edellytykset sille, että valtio joutuisi vastuuseen ennakkoratkaisun pyytämättä jättämisestä, ovat erittäin korkeat,¹⁰⁰ teknisesti ottaen asian KKO 2019:70 kantajien olisi vielä mahdollista aloittaa uusi prosessi tällä kanneperusteella. On kuitenkin vaikea arvioida, kuinka hyvät menestymismahdollisuudet tällaisella kanteella olisi ja olisiko prosessin jatkaminen enää tässä vaiheessa järkevää prosessiekonomisista syistä.

3.6 Vilpittömän yhteistyön periaate

Vilpittömän yhteistyön periaate, joka tunnettiin ennen nimellä lojaliteettiperiaate, edellyttää SEU 4(3) artiklan mukaan sitä, että jäsenvaltiot toteuttavat kaikki yleis- tai erityistoimenpiteet, joilla voidaan varmistaa eurooppaoikeudellisten velvoitteiden täyttäminen. Lisäksi periaate edellyttää, että

jäsenvaltiot tukevat unionia sen täyttäessä tehtäviään ja pidättäytyvät kaikista toimenpiteistä, jotka voisivat vaarantaa unionin tavoitteiden toteutumisen.

Voiko vilpittömän yhteistyön periaatteen nojalla väittää, että kansallisen vanhentumisajan soveltaminen vaarantaa eurooppaoikeudellisen velvoitteen täyttämisen, koska määräajan seurauksena kantaja ei voi saada vahingonkorvausta unionin oikeuden vastaisesti perityistä väylämaksuista? Periaatteessa kyllä, mutta korkein oikeus totesi, että jos sovellettava vanhentumisaika on tehokkuusperiaatteen mukainen, se ei voi olla vilpittömän yhteistyön periaatteen vastainen.¹⁰¹ Korkein oikeus, tai EUT korkeimman oikeuden viittaamassa tuomiossa,¹⁰² ei kuitenkaan suorita sen kummempaa systematisointia näiden kahden periaatteen välillä. Vilpittömän yhteistyön periaateeseen voi siis vedota tilanteessa, jossa väitetään, että jokin kansallinen toimi on eurooppaoikeuden vastainen. Se, minkälaisen vaikutuksen vilpittömän yhteistyön periaate saa suhteessa muihin eurooppaoikeudellisiin oikeusperiaatteisiin, on tosin tapauskohtaista ja saattaa edellyttää lisäksi suhteellisuusharkinnan suorittamista.¹⁰³

4 Kokoavia huomioita

Käsiteltävissä tapauksissa tehokkuusperiaateeseen vetoaminen ja ennakkoratkaisupyynnön vaatiminen olivat järkeviä asianajollisia taktiikoita. Ne tarjosivat yhden mahdollisuuden vaikuttaa jutun lopputulokseen. Ilmeisesti prosessin pitkittyminen ei olisi haitannut yrityksiä. Ennakkoratkaisupyynnön vaatiminen on kuitenkin seikka, jonka järkevyyttä

⁹⁸ C-224/01 *Gerhard Köbler vastaan Republik Österreich*, ECLI:EU:C:2003:513.

⁹⁹ *Ibid.*, kohdat 34 ja 40.

¹⁰⁰ Ks. *Kim Talus*, Ennakkoratkaisumenettely Euroopan unionin tuomioistuimessa: velvoittavuus, vaikutukset ja sitovuus, *Defensor Legis* 1/2013, 80–87, s. 81–84.

¹⁰¹ KKO 2019:70, kohta 34.

¹⁰² Ks. C-500/16 *Caterpillar Financial Services sp. z o.o. vastaan Dyrektor Izby Skarbowej w Warszawie*, ECLI:EU:C:2017:996, kohta 44.

¹⁰³ Ks. *Raitio – Tuominen* 2020, s. 205–210.

asianajon näkökulmasta on aina syytä harkita huolella. Ennakkoratkaisupyynnön esittäminen viivästyttää asian käsittelyä keskimäärin yli vuodella.¹⁰⁴ Vaikka pääasian asianosaiset eivät ole varsinaisesti asian osapuolia EUT:n käsittelyssä, he kuitenkin usein osallistuvat asian käsittelyyn. Tämä aiheuttaa asianajollisia kuluja. Näin ollen asianosaisen intressissä voi joissakin tilanteissa nimenomaan olla argumentointi sen puolesta, että asiassa ei ole tarvetta esittää ennakkoratkaisupyynnöä. Jos asia on tällöin korkeimman oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden käsiteltävänä, asianosaisen olisi osoitettava, että käsillä on *acte clair*- tai *acte éclairé* -tilanne.

Toisaalta asianosaisen intressissä voi nimenomaan olla saada kansallinen tuomioistuin esittämään ennakkoratkaisupyynnö. Tämä voi johtua strategisesta intressilitigaatiosta¹⁰⁵ tai yksittäisen jutun nimenomaisista piirteistä, kuten oli asian laita tapauksessa KKO 2019:70. Tällöin asianosaisen on siis vakuutettava kansallinen tuomioistuin ensiksikin siitä, mitä CILFIT-kriteeristö edellyttää, ja toiseksi siitä, että asiaan sovellettava eurooppaoikeudellinen normi on siinä määrin epäselvä, että ennakkoratkaisun pyytäminen on tarpeen.¹⁰⁶ Asianajajan on siis tunnettava CILFIT-kriteeristö, joka tuntuu olevan jatkuvassa muutoksessa.¹⁰⁷ Tämän lisäksi asianajajan on tunnettava sisällölliseen kysymykseen liittyvä EUT:n uusin oikeuskäytäntö, jotta hän pystyy argumentoimaan, miksi *acte éclairé* -doktriini ei sovellu tilanteeseen. Tapaukses-

sa KKO 2019:70 jutun kantajat huomioivat oivalisesti molemmat seikat, mutta silti korkein oikeus päätyi toiseen lopputulokseen.

Raitio on esittänyt kysymyksen, onko tehokkuusperiaatteen tulkinta mennyt liian pitkälle.¹⁰⁸ Onko perusteltua preferoida tehokkuusperiaatetta oikeusvoiman kustannuksella? Kysymys on esitetty nimenomaan kilpailuoikeuden kontekstissa koskien EUT:n tuomioita. Tässä artikkelissa käsitellyt korkeimman oikeuden kaksi tapausta eivät liity suoraan samaan asiayhteyteen, mutta ne tuovat mielenkiintoisella tavalla esiin kyseisen jännitteen. Tuomioita voi lukea niin, että niissä tehokkuusperiaatteelle ei ole annettu suurta merkitystä. Toisaalta EUT:n tehokkuusperiaatetta koskeva oikeuskäytäntö on monipolvista, eikä siitä voida siksi tehdä yksiselitteisiä tulkintakannanottoja.¹⁰⁹

Tehokkuusperiaate on näyttäytynyt korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa nimenomaan kilpailuoikeudellisessa yhteydessä, erityisesti asfalttikartellien vuoksi.¹¹⁰ Tässä käsitellyt kaksi korkeimman oikeuden tuomiota havainnollistavat hyvin, mitä muita sovellettuksia tehokkuusperiaatteella on sovellettaessa eurooppaoikeutta kansallisella tasolla. Tehokkuusperiaatteen voi vedota aina, kun on kyse eurooppaoikeudesta juontuvan oikeuden toteutumisesta, olipa kyse sitten unionin oikeuteen lukeutuvasta normista tai eurooppaoikeutta kansallisella tasolla täytännönpaneavasta kansallisesta normista. Tehokkuusargumentin lähtökohtana voi olla kyseisen normin

¹⁰⁴ Vuonna 2019 EUT:lla kesti keskimäärin 15 kuukautta käsitellä ennakkoratkaisupyynnö, mihin pitää lisätä vielä ennakkoratkaisupyynnön esittämisestä kansalliselle tuomioistuimelle aiheutuva viivästys. Ks. Court of Justice of the European Union. Annual Report 2019: Judicial Activity. Luxembourg, 2020, s. 15.

¹⁰⁵ Ks. *Slepčević* 2009.

¹⁰⁶ Ks. myös *Kim Talus, Acte clair* ja velvollisuus pyytää ennakkoratkaisua Euroopan unionin tuomioistuimelta, *Defensor Legis* 1/2017, s. 132–135.

¹⁰⁷ Ks. esim. *Morten Broberg, Acte clair revisited: Adapting the acte clair criteria to the demands of the times*, *Common Market Law Review* 2008, 45(5), s. 1383–1397 ja vrt. *Alexander Kornezov, The new format of the acte clair doctrine and its consequences*, *Common Market Law Review* 2016, 53(5), s. 1317–1342.

¹⁰⁸ Ks. *Juha Raitio, Oikeusvaltioperiaate, oikeusvarmuus ja koherenssi Euroopan unionin kilpailuoikeudessa*, *Defensor Legis* 1/2019, 58–68, s. 66–68. Tehokkuuden ja oikeusvarmuuden osalta ks. *Raitio* 2012, s. 412–413.

¹⁰⁹ Ks. esim. *Raitio* 2014 ja *Raitio – Tuominen* 2020, s. 653–656.

¹¹⁰ Ks. *Raitio* 2014 ja esim. KKO 2019:90 sekä *Anssi Kärki, Oikeustapauskommentti KKO:2019:90 – Yritys, samastaminen ja kilpailuoikeus*, *Defensor Legis* 1/2020, s. 115–120.

oma tavoite,¹¹¹ normin taustalla oleva, esimerkiksi SEU 2 artiklasta juontuva, unionin arvo tai jokin yleisempi tavoite. Vastaavasti myös muita perussopimusten artikloita, kuten vaikkapa kilpailuoikeutta koskevia SEUT 101 ja 102, voi käyttää tehokkuusperiaatteen lähtökohtana, jos kyseessä on kilpailuoikeudellinen konteksti.¹¹²

Eurooppaoikeuteen kuuluvan, valtion vahingonkorvausvastuuta koskevan opin kohdalla on syytä erottaa toisistaan yhtäältä eurooppaoikeu-

den vastaisista veroista ja maksuista juontuva valtion vahingonkorvausvastuu sekä toisaalta yleisesti eurooppaoikeuden rikkomisesta juontuva valtion vahingonkorvausvastuu. Nämä kaksi voivat toki yhtyä, kuten käy silloin, jos kansallinen tuomioistuin soveltaa eurooppaoikeutta väärin tai eurooppaoikeuden vastaisesti jättää ennakkoratkaisupyynnön esittämättä veroihin ja maksuihin liittyvässä oikeudenkäynnissä.

Tomi Tuominen

¹¹¹ Ks. esim. Neuvoston asetus (EU) 2015/1589, annettu 13 päivänä heinäkuuta 2015, Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 108 artiklan soveltamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä, EUVL, L 248, 24.9.2015, s. 9, jonka 3 artikla sisältää asetuksen soveltamista koskevan tehokkuusperiaatteen. Artiklan tulkinnasta ks. C-627/18 *Nelson Antunes da Cunha, Lda vastaan Instituto de Financiamento da Agricultura e Pescas IP (IFAP)*, ECLI:EU:C:2020:321.

¹¹² Tehokkuusperiaatteen soveltamisen osalta on tärkeä tehdä ero kansallisten hallintopäätösten pysyvyyden arvioinnin ja kilpailuoikeudellisten tilanteiden välillä. Ks. *Raitio* 2012, s. 416–417. Tehokkuusperiaatteella on oma merkityksensä myös julkisissa hankinnoissa. Ks. *Kirsi-Maria Halonen*, Hankintasopimuksen tehottomuus – Hankinta- ja velvoiteoikeudellinen tutkimus hankintasopimuksen tehottomuudesta ja hankintayksikön vahingonkorvausvastuusta sen entiselle sopimuskumppanille. Turku: Turun yliopisto, 2015, s. 23–36.